

6

OIKEUS OLLA TEKEMÄTTÄ RASKASTA TYÖTÄ

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. § 31

Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään. § 32

Miljoonat lapset tekevät töitä

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä. Kuitenkin arviolta 152 miljoonaa 5–17-vuotiasta lasta joutuu tekemään työtä (ILO 2017). Puolet heistä on lapsityövoiman hyväksikäytön uhreja. Enemmistö (58 %) on poikia, mikä saattaa osin johtua siitä, että tyttöjen kotiapulaisina tekemä työ pysyy useammin näkymättömissä. Lapsityöläisistä 47 % elää Afrikassa, 41 % Aasiassa, 7 % Latinalaisessa Amerikassa ja vajaa 4 % Euroopassa ja Keski-Aasiassa. Afrikassa lapsityö on yleisintä, ja yksi viidestä lapsesta tekee töitä. Valtaosa työtä tekevästä lapsista työskentelee maataloudessa. Myös palvelualan työt ja tehdastyö ovat yleisiä. Lapsityöntekijöiden määrä on globaalisti laskussa.

ILO (The International Labour Organization) määrittelee työntekijän minimi-ikäsi 15 vuotta. Köyhimmille maille ILO sallii myös 14-vuotiaiden työntöön. ILO:n määritelmän mukaan 13–15-vuotiaat (köyhimmässä maissa 12–14-vuotiaat) saavat tehdä kevyttä työtä, joka ei haittaa heidän koulunkäyntiään tai muuta kehitystä ja on lyhytkestoista. Tällainen lasten tekemä työ tukee lapsen ja perheen hyvinvointia ja mahdollistaa rahallisesti esimerkiksi lapsen koulunkäynnin. Lapsilla ei kuitenkaan saa koskaan teettää erityisen vaarallisia tai raskaita töitä.

Haitallinen lapsityö häiritsee lapsen kehitystä

Useimmissa maissa lapsityövoiman käyttö on laitonta, mutta lapset työskentelevät siitä huolimatta. Työnantajat palkkaavat mielellään lapsia, koska heille voi maksaa alhaisempaa palkkaa kuin aikuisille. Lapset myös mukautuvat aikuisia helpommin huonoihin työehtoihin ja yksitoikkoisiin työtehtäviin.

Lasten tekemä haitallinen työ jaetaan kahteen luokkaan: **lapsityövoimaan** ja **lapsityövoiman hyväksikäyttöön**. Lapsityövoima viittaa niihin työtä tekeviin lapsiin, joille työntööstä seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista tai fyysistä haittaa. Lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää heidän terveyttään ja häiritsee normaalia kehitystä.

Lapsityövoiman hyväksikäytön tunnusmerkkejä ovat muun muassa liian pitkät työajat, epäterveelliset tai vaaralliset työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä, koulunkäynnin estyminen sekä negatiiviset vaikutukset sosiaaliseen, fyysiseen tai henkiseen kehitykseen. Hyväksikäytön pahimmat muodot ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, prostituutio ja pornoteollisuus, velkaorjuus ja pakkotyö, ihmiskauppa, salakuljetus (esim. huumausaineiden) ja muu laiton toiminta. Lapsityövoiman hyväksikäytön vaikutukset ovat kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä.

Lapsityön suurin syy on köyhyys. Köyhissä perheissä lasten tulot saattavat olla tärkeät perheen toimeentulon kannalta. Lapsityö onkin hyvin monimutkainen ongelma. Lapsityön totaalinen kieltö parantaa harvoin lasten asemaa, sillä se ajaa lapset pimeisiin töihin eli entistä huonompiin työolosuhteisiin. Lapsityön kieltäminen ei auta, jos perheiden toimeentuloa ei tueta. On tärkeää vähentää eriarvoisuutta ja parantaa sosiaaliturvaa. Lapsityöläisiä tulisi auttaa tarjoamalla joustavia koulutusmahdollisuuksia työn ohella (aamupäiväkoulu, iltapäiväkoulu) sekä tietoa lasten oikeuksista. Koulutus on keskeinen tapa katkaista köyhyyden kierre.

Vastuullisena kuluttajana voi vaikuttaa

Osa tuotteista, joita meille Suomessa myydään, on tuotettu lapsityövoimaa hyväksikäyttäen. Yksi tapa edistää lapsen oikeuksia ja toteuttaa globaalia vastuuta onkin toimia vastuullisena kuluttajana. Kysy kaupassa tuotteiden alkuperästä ja anna palautetta. Kerro, että sinulle kuluttajana tuotteiden eettisyydellä ja ympäristöystävällisyydellä on merkitystä. Voit vaatia yrityksiltä vastuullista toimintaa allekirjoittamalla vetoomuksia.

Vastuullisesta tuotannosta kertovat merkit eli sertifikaatit merkitsevät sitä, että tuote on valmistettu tiettyjä eettisiä ja ympäristöystävällisiä ehtoja noudattaen. Niistä tunnetuin on Reilun kaupan merkki (Fairtrade). Kun tuote on tuotettu Reilun kaupan kriteerien mukaisesti, viljelijät saavat vähintään kestävän tuotannon kattavan takuuhinnan. Sen lisäksi viljelijäyhteisöt saavat Reilun kaupan lisää, jota voidaan käyttää yhteisöä hyödyttäviin hankkeisiin, kuten koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Lapsityövoiman hyväksikäyttö on kiellettyä, ja tuotannossa noudatetaan tiukkoja ympäristöstandardeja, joilla pyritään työntekijöiden ja ympäristön hyvinvointiin.

6. OPPITUNTI: OIKEUS OLLA TEKEMÄTTÄ RASKASTA TYÖTÄ (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, mitä lapsityöllä ja lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan
- ★ pohtia, millainen työnteko sopii lapselle
- ★ hahmottaa lapsityön syy- ja seuraussuhteita.

Oppitunti tiivistettynä

Kuudennella kaksoistunnilla käsitellään lapsityötä monipuolisesti. Ensin aiheeseen tutustutaan taide- ja mediakasvatuksen keinoin ja verrataan työtä tekevän lapsen tilannetta 1800-luvun lopun Suomessa ja 2000-luvun Ghanassa. Sen jälkeen asetetaan työtä tekevän lapsen asemaan simulaatioharjoituksessa, pohditaan, millainen työnteko sopii lapselle, ja tutustutaan lapsityön ja lapsityövoiman hyväksikäytön käsitteisiin. Sitten hahmotetaan lapsityön syy-seuraussuhteita ajatuskartan avulla ja pohditaan mahdollisia ratkaisuja. Lopuksi jokainen oppilas miettii, mitkä ovat hänelle itselleen sopivia kotitöitä.

Oppitunnin rakenne

Raatajat rahanalaiset (30 min)
Lapset töissä (25 min)
Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)
Minun kotityöni (10 min)

Raatajat rahanalaiset (30 min)

Tavoitteet:

- ★ orientoitua tunnin aiheeseen eli lapsityöhön
- ★ ymmärtää, että lapsityö on ollut yleistä myös Suomessa
- ★ kehittää monilukutaitoa ja kulttuurista kompetenssia
- ★ tehdä ja sanallistaa kuvallisia havaintoja
- ★ harjoitella kuullun ymmärtämistä.

Menetelmä: VTS, kuvan ja kuullun tulkitseminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: kuvat (materiaalipankista), Esko Valtaojan kolumni (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Palauta ensin mieleen tuttuun tapaan turvallisen tilan periaatteet.

Tarkastelkaa kahta kuvaa vuoron perään VTS-menetelmää käyttäen (ks. ohjeet s. 108). Heijasta sitten näkyviin kolmas kuva, jossa molemmat teokset näkyvät rinnakkain.

VTS-menetelmän jälkeen kerro, että ensimmäinen kuva on suomalaisen taiteilijan Eero Järnefeltin maalaus Raatajat rahanalaiset eli Kaski. Kerro, että se kuvaa kaskan polttoa Suomen Savossa, ja se on vuodelta 1893 eli yli sadan vuoden takaa. Se kuuluu nykyään Ateneumin taidemuseon kokoelmaan. Toinen kuva on eteläafrikkalaisen valokuvaajan Pieter Hugon kuva David Akore sarjasta Permanent Error. Se on otettu vuonna 2010 ghanalaisella kaatopaikalla, missä nuoret polttavat elektroniikkajätettä kerätäkseen metalliosat uudelleen myytäväksi.

Pohtikaa yhdessä, mitä seuraavat käsitteet tarkoittavat: kaskeaminen, länsimaa, yhteiskuntakriittinen, kovaosainen, nälkävuosi, globalisaatio.

Lue sitten oppilaille materiaalipankista löytyvä, Turun Sanomissa ilmestynyt Esko Valtaojan kolumni Raatajat rahanalaiset.

Keskustelkaa kolumnin lukemisen jälkeen yhdessä:

- Mikä oli tekstin tärkein asia?
- Oliko tekstissä jotain, mikä oli vaikea ymmärtää? Mitä?
- Millainen tunnelma kuvissa on?
- Miltä kuvissa esiintyvistä ihmisistä mahtaa tuntua?
- Mitä samaa kuvissa on?
- Mitä eroja kuvissa on?
- Miten lapsen oikeudet toteutuvat kuvissa?
- Miten Järnefeltin maalauksen tytön tilanne eroaa nykypäivän suomalaislapsen tilanteesta? Miksi?
- Miksi lapset eivät enää nykyään joudu Suomessa tekemään työtä? Mikä siihen on johtanut?

Lapset töissä (25 min)

Tavoitteet:

- ★ harjoittaa empatiataitoja asettumalla lapsityöntekijän asemaan
- ★ ymmärtää, mitä on lapsityö ja lapsityövoiman hyväksikäyttö
- ★ pohtia, minkälainen työ on lapsille sopivaa.

Menetelmä: simulaatio, mielikuvatyöskentely, ryhmäkeskustelu, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: lyhyitä langanpätkiä, Lasten tekemän työn kolme tyyppiä -dia (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

- A) Laita luokan lattialle kasa lyhyitä langanpätkiä. Ohjeista oppilaita istumaan lattialle ja solmimaan lyhyitä langanpätkiä yhteen pitkäksi lankanauhaksi noin 5 minuutin ajan. Miettikää tämän jälkeen yhdessä, miltä työnteko tuntui ja miten lapsilta itseltään sujui esimerkiksi kahdeksan tunnin työpäivä. Hetki havainnollistaa hyvin, millaiset voivat olla lapsityöntekijän työskentelyolosuhteet.
- B) Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Kirjoita tai heijasta kysymykset taululle ja pyydä ryhmiä keskustelemaan niistä.
- Millaisia kotitöitä olette tehneet?
 - Mitä kotitöitä ette ole tehneet?
 - Haluaisitteko tehdä enemmän kotitöitä? Jos, niin millaisia?
 - Onko kukaan tehnyt mitään kodin ulkopuolisia töitä? (harrastusseuran myyjäiset tms.)
 - Miltä erilaiset työt ovat tuntuneet? Mikä on ollut raskasta, mikä kivaa?

Esittele materiaalipankista löytyvän dian avulla lapsityön kolme näkökulmaa: 1) kevyissä kotitöissä auttaminen, 2) lapsityö ja 3) lapsityövoiman hyväksikäyttö. Lapsi voi osallistua kevyisiin kotitöihin, ja sitä kautta lapsi oppii tärkeitä taitoja. Vanhempien auttaminen kotona lapsen ikään sopivalla tavalla ei ole haitallista lapsityötä vaan yhteisten asioiden hoitamista yhteistyössä. Lasten edellisessä vaiheessa mainitsemat kotityöt kuuluvat tähän kategoriaan. Kerro, että lasten tekemä haitallinen työ jaetaan kahteen luokkaan: **lapsityövoimaan** ja **lapsityövoiman hyväksikäyttöön**. Lapsityö on sellaista työtä, jolla on negatiivisia vaikutuksia lapseen: lapsella ei esimerkiksi riitä aikaa koululle. Lapsityövoiman hyväksikäyttö tarkoittaa sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää heidän terveyttään ja häiritsee normaalia kehitystä. Lapsityövoiman hyväksikäytön tuntomerkkejä ovat muun muassa liian pitkät työajat, vaaralliset työolosuhteet, pieni palkka ja liian suuri vastuu. Lapsityövoiman hyväksikäytön pahimpia muotoja ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, lapsiprostituutio, ihmiskauppa, huumeiden salakuljetus ja muu laitton toiminta. Lapsityövoiman hyväksikäytön vaikutukset ovat kauaskantoiset ja tuhoisat: työ estää yleensä lapsen koulunkäynnin ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä. Lapsityön suurin syy on köyhyys. Lapsityö on onneksi vähentynyt viime vuosina.

Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää lapsityön syitä ja seurauksia
- ★ etsiä ratkaisuja lapsityöongelmaan
- ★ harjoitella loogista ajattelua ajatuskartan avulla.

Menetelmä: ajatuskartta, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: lapsityö-ajatuskarttapohja (materiaalipankista), taulukko ajatuskarttaan sijoitettavista sanoista (materiaalipankista), sakset

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa samoissa 3–4 hengen ryhmissä. Laatikaa ajatuskartat lapsityöstä (ks. ajatuskartta-menettelyn ohjeet s. 106). Jaa jokaiselle ryhmälle lapsityö-ajatuskarttapohja ja -taulukko. Taulukossa on lueteltu sekaisin lapsityön syitä, seurauksia ja ratkaisuja kuvaavia sanoja. Pyydä jokaista ryhmää leikkaamaan taulukon laput irti, ja ohjeista ryhmät lisäämään ajatuskarttaansa taulukon sanat. Oppilaiden tulee siis miettiä, mihin kohtaan ajatuskarttaa kukin taulukon asia kuuluu. Miksi lapset tekevät töitä (= syyt)? Miten työnteko vaikuttaa lasten elämään (=seuraukset)? Mitkä asiat voisivat auttaa pääsemään eroon lapsityöstä (=ratkaisut)?

Lopuksi käykää läpi syntyneet ajatuskartat aloittaen syistä ja päättyen ratkaisuihin. Miettikää yhdessä, miten ratkaisut oikeasti saataisiin aikaan. Kenen pitäisi tehdä ja mitä?

Pohtikaa myös, miten lapsityö liittyy meihin. Miten voimme itse varmistaa, ettemme osta sellaisia tuotteita, joiden tekemisessä on hyödynnetty lapsityövoimaa?

Minun kotityöni (10 min)

Tavoitteet:

- ★ pohtia, mikä on sopiva kotitöiden määrä ja millaisia kotitöitä itse voi ja osaa tehdä

Menetelmä: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: A4-kokoisia papereita, kyniä tai tusseja

Tehtävän ohjeet:

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan ensin itsekseen muutaman minuutin ajan, mitkä kolme kotityötä tekisi seuraavalla viikolla hyvällä mielellä. Mikä olisi kohtuullinen määrä kotitöitä? Ohjeista sitten oppilaita ryhmissä kokoamaan kaikkien ryhmän jäsenten kotityöt yhdeksi listaksi. Jokainen ryhmä kirjoittaa oman listansa A4-kokoiselle paperille ja ripustaa sen luokan seinälle. Kotitehtäväksi jää tehdä nuo kolme kotityötä. Muistuta, että on tärkeää viettää myös vapaa-aikaa!

